

Suomen Psykologiliiton lausunto: Hallituksen esitys oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi

Suomen Psykologiliitto toteaa, että on hyvä koota hajanaista lainsäädäntöä yhtenäisemmäksi oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi.

Suomen Psykologiliitto pitää erittäin tärkeänä, että luonnosteltu lakiesitys toisi psykologipalvelut lakisääteisesti myös toisen asteen oppilaitoksiin.

Esityksessä korostuu myös opiskeluhuoltotyön suunnitelmallisuus, monialaisuus ja monitasoisuus, jotka ovat tärkeitä asioita.

Suomen Psykologiliitto pitää esitystä kiireellisenä, ja on tärkeää, että laki astuu voimaan 1.1.2014.

Koulupsykologityön mitoitus

Suomen Psykologiliitto esittää, että tämän lain myötä annetaan velvoittava mitoitus siitä, kuinka paljon psykologeja tarvitaan kouluissa ja oppilaitoksissa.

Lakiesityksen mukaan oppilaiden ja opiskelijoiden tulisi päästä psykologin vastaanotolle tietyn aikarajan puitteissa—tämä ei voi onnistua, ellei koulujen ja oppilaitosten psykologityötä ole resursoitu riittävästi. Resursoinnissa on otettava huomioon psykologiasiantuntijuuden tarve niin asiakastyön, henkilöstön, yhteisön kuin organisaationkin kannalta.

Suomen Psykologiliiton ja Stakesin (nyk. THL) hyväksymä suositus on korkeintaan 600–800 oppilasta/opiskelijaa yhtä psykologia kohti. Kouluyksiköitä tulee olla korkeintaan kolme yhtä psykologia kohden.

Opetustoimen omaa toimintaa

Suomen Psykologiliitto korostaa, että koulupsykologien ja koulukuraattorien tulee olla organisatorisesti sivistys- tai opetustoimen omia työntekijöitä.

Tämä on osoittautunut toimivimmaksi käytännöksi, koska silloin työskentely- ja vaikutusmahdollisuudet lasten ja nuorten oppimisen ja hyvinvoinnin edistämiseen ovat parhaat mahdolliset niin yksilöllisen kuin yhteisöllisen työnkin osalta. Esityksen 19 § (ss. 73–74 perusteluissa) viittaa siihen, että koulupsykologi- ja -kuraattoripalvelut haluttaisiin siirtää sosiaali-

ja terveystoimen alaisuuteen, mikä ei ole toimiva ratkaisu. Ollakseen tehokasta lähipalvelua niin lapsille, vanhemmille, opettajille kuin oppilaitoksillekin psykologi- ja kuraattoritoimintaa tulee ehdottomasti kehittää osana opetus- ja sivistystointa. Tällöin opiskeluhuollon moniammatillinen asiantuntijuus on käytettävissä organisaation kaikilla tasoilla. Koulupsykologi- ja koulukuraattorityöllä on oma erityinen funktionsa esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvolatyön, lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä lastensuojelun rinnalla julkisissa palveluissa.

Koulupsykologityön ohjaus Opetushallitukseen

Suomen Psykologiliitto esittää, että opiskeluhuollon ohjaus myös psykologityön osalta sijoitetaan Opetushallitukseen (23 §).

Ohjauksen sijoittaminen THL:een korostaisi virheellisesti kouluissa ja oppilaitoksessa toimivien psykologien asiakastyön luonnetta eikä huomioisi tarvetta saada moniammatillinen osaaminen oppilashuollon joka tasolle—myös valtionhallintoon. Tämä tavoite ei lopu kuntakohtaiseen ohjaukseen, joka lakiesityksessä nyt on jo huomioitu.

Hyvinvoinnin edistäminen

Esityksessä mainitaan toistuvasti *ennaltaehkäisevä työ korjaavan* työn vastaparina (esim. ss. 33, 34, 38, 48, 53). Tämä on toki oikea suunta, mutta käsitteiden tasolla on keskeistä nostaa ensisijaiseksi *oppimisen ja hyvinvoinnin edistäminen*, sillä ennaltaehkäiseminen liittyy aina johonkin ongelmaan ja jatkaa näin ongelmakeskeisen puheen ja toiminnan tapaa.

Koulupsykologin työn sisältö ja yhteisöllinen oppilashuolto

Esityksen sivulla 12 koulupsykologin työ on kuvattu hyvin suppeasti ja vain asiakastyön osalta. Koulupsykologin työssä keskeistä on yhteistyö ja konsultaatio opettajien, johdon ja muun henkilöstön kanssa sekä suunnittelu- ja kehittämistyö kouluissa, opetustoimessa ja poikkihallinnollisesti. Koulupsykologin työ tulee kuvata kokonaisuudessaan. Koulupsykologin työ ei tarkoita vain koulun tiloihin siirrettyä asiakasvastaanottoa, vaan olennaista on yhteistyö ja kehittäminen opettajien, kouluyhteisön ja kouluorganisaation tasoilla.

On hyvä, että itse lakitekstissä pyritään ottamaan kantaa oppilashuollon kahtalaisiin tavoitteisiin ja toimintoihin, yhteisölliseen ja yksilölliseen (3 §). Tällaisenaan esitys ei kuitenkaan kuvaa

koulupsykologin työtä ja oppilashuoltotyötä kokonaisuutena: etenkin esi- ja perusopetuksessa mutta myös toisella asteella koulupsykologin keskeinen tehtävä on konsultatiiviset keskustelut opettajien, rehtorin ja muun koulun henkilöstön kanssa sekä verkostoyhteistyö. Tämä opettajien ja muun henkilöstön kanssa tehtävä työ ei tule nyt esityksessä näkyviin.

Yhteisöllisen oppilashuollon kuvaus perustelutekstin sivulla 53 (7 §) osoittaa hyvin, miten vaikeasta asiasta on kyse: Vaikka tekstissä todetaankin puhuttavan vain esimerkeistä, on silti harmillista, että asian avaaminen on jäänyt puolitiehen. Psykologin tekemä asiantuntijatyö koulussa on usein monenlaista osallistumista keskusteluihin koulun eri foorumeilla, eikä tämä asiantuntijatyö aina jäsenny eikä sen ole tarpeenkaan jäsentyä minkään valmiin formaatin kautta. Kysymys on monenlaisista tavoista tuoda koulun arkeen, suunnitteluun ja kehittämiseen tietoa lapsen ja nuoren oppimisesta, tasapainoisesta kehityksestä ja niiden ehdoista.

Yksilökohtaisen opiskeluhoillon kuvauksessa (perusteluteksti s. 54) määritelmä ”tuki, hoito ja apu” on psykologityön kannalta suppea, sillä psykologin työssä olennaista on tilanteen selvittely, analyysi ja tarvittaessa myös psykologiset tutkimukset (8 §). Tämän olisi syytä käydä eksplisiittisesti ilmi myös psykologin työn kuvauksessa, etteivät eri käsitteet sekoitu.

Sivuilla 60 ja 70 on kuvattu asiantuntijaryhmän työtä, ja molemmissa kohdissa on mainittu kuraattorin olevan keskeinen toimija tässä tehtävässä. Parempi olisi todeta että ryhmän kokoajana toimii tapauskohtaisesti sovittu keskeinen opiskeluhoillon toimija.

Sivulla 60 on pohdittu opiskelijahuollon tähänastisia käytäntöjä. Suomen Psykologiliiton pitää tärkeänä pyrkimystä korostaa, että yksittäisten lasten, nuorten ja perheiden asioista keskustellaan vain niiden työntekijöiden kanssa, joille asia kuuluu ja joista voi olla asian hoitamisessa hyötyä. Toisaalta on tärkeää erottaa opiskeluhoillon toiminnan eri vaiheet; yksiselitteisenä tavoitteena ei voi olla sekään, että oppilas/opiskelija/perhe on läsnä aina, kun oppilaan asiasta puhutaan. Sivulla 61 onkin todettu opettajien tarve saada työnohjauksellista tukea. Luonnollisesti on tärkeää, että opiskelija/perhe on mahdollisimman varhain tietoinen asian käsittelystä, on osallisena ja voi antaa suostumuksensa.

Koulukuraattorien kelpoisuus

Suomen Psykologiliitto pitää tärkeänä, että koulukuraattorien kelpoisuuteen otetaan vihdoin kantaa lakitekstissä (5 §). Tosin tämän luonnoksen perusteella jää epäselväksi, mitä tarkoitetaan sosiaalityöntekijällä ja mitä kuraattorilla; tällainen kahtalainen määrittely ei selkiytä tilannetta.

Oikeus palveluun määräajassa

14 §:ssä esitetty oikeus saada psykologipalvelua määräajassa on tärkeä asia. Asetettu aikaraja on sangen kunnianhimoinen.

Suomen Psykologiliitto ilmaisee kuitenkin huolensa siitä, että näin esitettynä määräaika korostaa oppilashuoltotyön yksilötason vastaanottoluonnetta ja akuutteja tilanteita, vaikka samaan aikaan esityksessä pyritään tuomaan esiin yhteisötason työn tärkeys. Psykologin työ kouluissa ja oppilaitoksissa on monimuotoista ja pitkäjänteistä työtä, jota tehdään niin yksilö-, ryhmä-, yhteisö- kuin myös organisaatio- ja verkostotasollakin. Asiakastyö on luonnollisesti tärkeä osa koulupsykologin työtä, ja opiskelijoille tarjottavan keskusteluhoidon merkitys on keskeinen toisella asteella. Mitä pienemmistä oppilaista on kysymys, sitä tärkeämpää on kuitenkin työskentely opettajien kanssa ja heidän mahdollisuutensa saada koulupsykologin konsultaatio- ja suunnitteluapua työnsä tueksi.

Mikäli laissa halutaan määritellä vähimmäisaika psykologin vastaanotolle pääsyyn, tulisi vastaavasti määritellä myös, millä tavoin opettajien ja muun koulun henkilöstön on saatava konsultaatiota koulupsykologilta. Hyvinvointia ja oppimista edistävä ja ongelmia ennaltaehkäisevä opiskeluhuoltotyö tapahtuu ensi sijassa koulun ja oppilaitoksen henkilöstön kanssa ja koko koulu- ja oppilaitosyhteisön tasolla, ei yksilöasiakastyössä. Opettajien ja muun opiskeluhuoltohenkilöstön välinen yhteistyö on keskeistä myös, jotta yksittäisten oppilaiden henkilökohtaiset psykologipalvelun tarpeet tunnistetaan.

Määräajan sijasta tai ohella laissa tulisi olla mainittu työn kannalta tarpeellinen henkilöstömitoitus.

Sivulla 62 puhutaan mahdollisuudesta ottaa psykologiin yhteyttä sähköisesti. On huomattava että nykyisten tietoturvaohjeiden mukaan psykologi ei voi viestiä asiakkaan kanssa tavallisessa sähköpostissa edes asiakkaan sitä itse ehdottaessa.

Eri kouluasteiden huomioiminen

Esitetyn lain on tarkoitus koskea kouluja ja oppilaitoksia esiopetuksesta toiselle asteelle saakka. On tärkeää, että sekä sisällön että kielenkäytön osalta kaikenikäisten lasten ja nuorten sekä eri kouluasteiden tilanne ja tarpeet tulevat huomioitua.

Nyt esityksessä korostuu useassa kohtaa toisen asteen oppilaitosten ja nuorten (aikuisten) kanssa työskentely. Esimerkiksi sivulla 66 todetaan opiskeluhuollon ensisijaiseksi tehtäväksi selvittää asioita opiskelijan itsensä kanssa (17 §); tämä ei missään nimessä ole tilanne alakoulussa eikä etenäkään esi- ja alkuopetuksessa, jolloin keskeisiä henkilöitä lapsen koulunkäynnin kannalta ovat hänen vanhempansa sekä opettajat. Myös 14 § painottaa *opiskelijan* oikeutta tuoden myös esiin erityisesti toisen asteen oppilaitosten tilannetta (kuten myös 15 §). Peruskoulussa *huoltajat* ovat keskeisesti mukana yksilötason oppilashuoltotyössä, ja he ovat myös usein aloitteellisia psykologipalvelun saamiseksi.

Varhaiskasvatuksen konsultoiva psykologityö

Suomen Psykologiliitto ilmaisee huolensa siitä, että varhaiskasvatusikäisten lasten kehitysympäristöjen mahdollisuudesta käyttää psykologista asiantuntemusta ja psykologin konsultaatioapua ei ole säädetty laissa.

Varhaiskasvatuksen työntekijöillä tulisi olla nykyistä säännönmukaisempi ja säännellympi mahdollisuus yhteistyöhön psykologin kanssa. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ollessa nyt yhdistymässä hallinnollisesti opetusministeriön alaisuuteen tätä kysymystä voisi hyvin tarkastella myös osana oppilas- ja opiskelijahuoltolakia. Mikäli näin ei toimita, on asiasta välttämättä säädettävä tulevassa varhaiskasvatuslaissa. (Ks. myös esityksen sivu 42, 2. kpl, viimeinen virke.)

Lausunnon keskeinen sisältö:

- **Koulun ja oppilaitoksen psykologityön mitoitus kunnille sitovaksi** max 600–800 oppilasta/opiskelijaa ja 3 kouluyksikköä per yksi psykologi.
- Opiskeluhuollon peruskäsitteeksi **hyvinvointi ja oppiminen ja niiden edistäminen** ongelmien ennaltaehkäisemisen sijaan.
- **Koulupsykologityön ohjanta Opetushallitukseen**, koska psykologinen asiantuntijuus on osa koulua/oppilaitosta ja opiskeluhuoltoa jokaisella toiminnan ja hallinnon tasolla.

- Myös **yhteisöllisen opiskeluhuollon saatavuudesta** on säädettävä, mikäli näin tehdään yksilötason työn kohdalla.
- Esitysluonnos luo **epätäydellisen kuvan oppilashuoltotyön ja koulupsykologin työn** todellisuudesta; suuren osan asiantuntijatyöstä muodostaa arkinen yhteistyö ja konsultaatio opettajien, rehtorin sekä muun oppilashuoltohenkilöstön kanssa.
- Psykologien ja kuraattorien tulee olla **sivistys- ja opetustoimen omia työntekijöitä**. Silloin heidän työskentely- ja vaikutusmahdollisuutensa lasten ja nuorten oppimisen ja hyvinvoinnin edistämiseen ovat parhaat mahdolliset niin yksilöllisen kuin yhteisöllisen työnkin osalta.
- Lakiesityksen sisällön ja kielenkäytön osalta on huomioitava sen **sopivuus niin esi- ja perusopetukseen kuin toiselle asteellekin**.
- **Varhaiskasvatuksen työntekijöiden oikeus psykologikonsultaatioon** työnsä tukena on turvattava laissa, jotta kaikilla lasten ja nuorten kasvu- ja koulutusympäristöillä on yhdenmukainen tilanne. Tämä parantaisi osaltaan varhaiskasvatuspalveluiden laatua.
- Laki on siten **kiireellinen**, että sen tulee astua voimaan 1.1.2014.

Helsingissä 7.1.2013

Tuomo Tikkanen

Annarilla Ahtola

PsL, erikoispsykologi

PsT, erikoispsykologi

Puheenjohtaja

Koulupsykologien toimikunnan puheenjohtaja

Suomen Psykologiliitto ry

Suomen Psykologiliitto ry